

УДК 070.1:001

Бурдега В. Ю.

к.т.н., доцент кафедри сільськогосподарських
машин і механізованих технологій
Подільський державний аграрно-технічний університет
Кам'янець-Подільський
E-mail: burdega_vasil@ukr.net

Слотюк Т.В.

к.н.соц.ком., доцент кафедри української преси
Львівський національний університет імені Івана Франка
Львів

НАУКОВА ЖУРНАЛІСТИКА: ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА ОСНОВНІ ЗАВДАННЯ

Анотація

Вступ. Розвиток наукової журналістики в Україні сьогодні перебуває на етапі становлення. Світові тенденції наукової журналістики свідчать про те, що циркуляція інформації між науковим світом і суспільством стоїть на багатому вищому рівні у Європі та за океаном. Суспільство потребує знань про те, чим живе і які здобутки має наука, які проблеми і перспективи розвитку має та чи інша галузь. Завдання для української науки і журналістики полягає у повноцінній взаємодії і взаємообміні інформацією.

Результати. У статті розглянуто особливості функціонування та основні завдання, які стоять перед науковою журналісткою сьогодні. Визначено основні проблеми цієї діяльності та можливості взаємодії «науковець-журналіст», подано завдання для науковців, які допоможуть наблизити українську науку до широкої аудиторії.

Перспективи. Подальше дослідження цієї теми допоможе реалізувати програму розвитку наукової журналістики при наукових установах, науково-дослідних інститутах та університетах.

Ключові слова: наукова журналістика, інформація, наука

Burdeha V.J.

Ph.D, Assistant Professor of Agricultural Machines and
Mechanized Technologies Department
State agrarian and engineering university in Podilya
Kamianets-Podolskyi
E-mail: burdega_vasil@ukr.net

Slotiuk T.V.

Ph.D, Assistant Professor of the Ukrainian Press Department
Ivan Franko National University of Lviv, Lviv

SCIENTIFIC JOURNALISM: FEATURES OF FUNCTIONING AND MAIN TASKS

Abstract

Introduction. Nowadays, development of the Ukrainian scientific journalism is in its infancy now. World trends of the scientific journalism testify that the information circulation between scientific world and society is on the higher level in Europe and across the ocean. Society needs to get knowledge about life and achievements of science, also about problems and development prospects of its branches. The real task for Ukrainian science and journalism is to cooperate and exchange information.

Results. In this article are considered features of functioning and main tasks of scientific journalism. It is identified main problems of this activity and interoperability of "scientist-journalist". It is also showed the main tasks of scientists, which will help to bring Ukrainian science to wider audience.

Discussion. Further researches on this topic will help to realize the program of scientific journalism development at academic institutions, research institutes and universities.

Keywords: scientific journalism, information, science.

Анотація

Введение. Развитие научной журналистики в Украине сегодня находится на этапе становления. Мировые тенденции научной журналистики свидетельствуют о том, что циркуляция информации между научным миром и обществом стоит на намного высшем уровне в Европе и за океаном. Общество нуждается в знаниях о том, чем живет и какие достижения имеет наука, какие проблемы и перспективы развития имеют та или иная отрасль. Задачей для украинской науки и журналистики заключается в полноценном взаимодействии и взаимообмене информацией.

Результаты. В статье рассмотрены особенности функционирования и основные задачи, которые стоят перед научной журналистикой сегодня. Определены основные проблемы этой деятельности и возможности взаимодействия «ученый-журналист», представлены задания для ученых, которые помогут приблизить украинскую науку к широкой аудитории.

Перспективы. Дальнейшее исследование этой темы поможет реализовать программу развития научной журналистики при научных учреждениях, научно-исследовательских институтах и университетах.

Ключевые слова: научная журналистика, информация, наука

Вступ. Наука як галузь людської життєдіяльності сьогодні знаходиться на маргінесі знання. Українське суспільство у переважній своїй більшості не знає, чим живе сьогодні українська наука, які дослідження проводять науково-дослідні інститути та що відбувається у лабораторіях наукових та технічних установ. Для журналістів сьогодні з'являється нова незайнята ніша – наукова журналістика. Для науковців – це шанс заявити про свої винаходи, досягнення і дослідження. У час суспільних перетворень, важливо відкривати нові підходи до наукової інформації. Через брак адекватної інформації про галузі і науки, чим вони займаються і які досягнення є у кожній із них, багато наукових сфер сьогодні опиняються перед реаліями, в яких немає спадковості наукових досліджень. Технічні галузі потерпають від цього у першу чергу.

Престиж будь-якої професії залежить від поінформованості про переваги, здобутки і напрацювання у цій галузі. Інженерна галузь сьогодні стає дедалі менш популярною серед випускників шкіл, які обирають набагато, на їхню думку, престижнішу спеціальність. Цьому є просте пояснення. Фільми, книги, науково-популярні журнали чи телепроекти про успішних юристів, журналістів чи банкірів – це та наша, яка вже зайнята і не потребує додаткового піару. Що ж стосується точних, прикладних наук, то тут все значно складніше.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Аналіз публікацій у пресі та на інтернет-порталах, засвідчив, що ця тема широко обговорюється медіаекспертами та медіааналітиками. Основними інформаційними порталами, де висвітлюється ця тема – «Детектор медіа» [1], «Mediasapiens.ua» [2; 7; 8], «Medialab.online» [6], у газеті «Дзеркало тижня» [9; 10], а також у особистих блогах журналістів та науковців.

Мета. Визначити особливості функціонування та основні завдання наукової журналістики на сучасному етапі розвитку.

Методологія. Аналіз публікацій про наукову журналістику у медіа здійснено з допомогою загальнонаукових методів дослідження. Метод аналізу, аналогії, дедукції та індукції ми застосували на усіх етапах дослідження.

Результати. Місія журналіста як популяризатора однієї із галузей дуже складна. «Наука потребує багато пояснень, починаючи від метаболізму людського організму і завершуючи квантовою механікою – такі речі не можуть вважатися загальним знанням.

Це допоможе журналісту усвідомити різницю між атомом і молекулою, кореляцією і причинно-наслідковими зв'язками, знати, що таке *p*-величина (*p* value), ефект плацебо, контрольні групи і метод випадкових чисел» [4]. І тому, мало бути зацікавленим у тій чи іншій галузі, аби бути популяризатором науки, потрібно знати про неї все, цікавитися і жити її проблемами повсякденно. «Хороший науковий журналіст читає наукову літературу та періодичні видання з теми, на яку пише. Знання наукової мови – це обов'язок. Надання контексту – також важлива частина роботи» [4].

На Заході розвивається цей напрямок журналістської діяльності завдяки кільком потужним організаціям, які проводять постійно тренінги, навчання та семінари, для тих, хто замається науковою журналістикою. В Україні теж є такий досвід співпраці із Британською радою, яка також проводила подібні навчання і тренінги в Україні. Потужною організацією на міжнародному рівні є Товариство наукових журналістів у Массачусетському технологічному інституті (The Knight Science Journalism Fellowship at MIT), яке надає журналістам можливість зануритися в конкретну наукову тему. В Україні сьогодні немає такої потужної організації, яка б на постійній основі моніторила, навчала, проводила семінари і вебінари для наукових журналістів, тим самим заохочуючи медіа популяризувати українську науку, збільшуючи її престиж не лише в Україні, а й для усього наукового світу.

Оскільки науковий світ сьогодні розмовляє англійською, окрім формул і загальновідомої серед науковців спеціальної термінології та лексики, ця мова стає тим містком для наукових журналістів різних країн, що пов'язує науку тієї чи іншої країни із загальносвітовою. Науковці вивчають англійську для того, аби опублікувати свої дослідження і взяти участь у міжнародній конференції, де можна вперше заявити про своє відкриття чи поступ у дослідженні якоїсь проблеми. Для наукового журналіста важливо знайти те джерело інформації, якому він зможе довіряти. Англійськомовних джерел, де викладено інформацію із найновішими науковими розробками Європи та світу – досить багато, однак, бракує україномовних, які б орієнтувалися не лише на внутрішню аудиторію. Репрезентація результатів досліджень для широкого загалу має відбуватися на тих інформаційних платформах, які можуть забезпечити їм якісне та швидке поширення у науковому й інформаційному середовищі.

Науковому журналісту сьогодні набагато простіше знайти фахівця, науковця і консультанта, який робить реальні наукові відкриття, а не займається адміністративною роботою. Google Scholar дозволяє сьогодні знаходити таких експертів.

Найбільш популярними серед медіа, особливо розважального характеру, є британські вчені, які своїми, часом, абсурдними дослідженнями здобувають першість у комунікації «наука – суспільство». Особливо актуальними у такому контексті постає проблема фактчекінгу, перевірки даних та результатів дослідження. Журналістом дуже часто можуть маніпулювати, бажаючи задати розголосу тим чи іншим «винаходом» чи «результатами досліджень».

«Детектор медіа», інформаційний портал про медіа, 25 серпня 2016 року опублікував рекомендації, яких науковець, дотримавшись, зможе популяризувати свої наукові досягнення у медіа:

1. Спрошуйте подачу наукової інформації. Ви це зробите компетентніше за журналістів.

2. Зосередьтеся на наслідках дослідження для пересічного громадянина, а не на процесі й методології.

3. Доберіть кілька найпереконливіших фактів і статистичних даних.

Широку аудиторію зацікавить:

- вплив на здоров'я/добробут/безпеку людей
- курйози, сенсації

- інформація в «тренді»
- контрверсія або конфлікт

4. Працюйте на випередження й застерігайте журналістів від типових помилок. Не всі розуміють різниці між причинним зв'язком і статистичною кореляцією явищ.

5. Говорити просто не означає говорити примітивно. Зведіть до мінімуму вживання наукової термінології та абревіатур.

6. Говоріть з ентузіазмом в інтерв'ю. Якщо це доречно, використовуйте гумор.

7. Забудьте про ваших колег-науковців під час інтерв'ю. Це не ваша аудиторія.

8. Уміння популяризувати складну інформацію не зашкодить вашій науковій репутації, а посилить її [5].

У науковому дискурсі прийнято полемізувати і доводити свою точку зору і демонструвати результати дослідження як єдиноправильні. Відтак виникають критики. Науковий журналіст завжди має пам'ятати про те, що критики – не експерти. Експертна оцінка, фахове подання інформації, баланс думок тут недоречний – наука інша сфера журналістської діяльності. Читач, глядач, слухач має отримати витриману, узагальнену концепцію, яка доведе істинність того, про що заявив журналіст, пояснить *чому?* і *як?* Ця концепція працює на практиці, що змінить це дослідження у якійсь із галузей життєдіяльності людини. У науковій журналістиці має бути баланс не думок, а фактів і історій, які сталися завдяки чи всупереч цим фактам.

Підготовка одного матеріалу потребує значно більших затрат часу, ніж підготовка матеріалу про прорвану трубу у житловому масиві. Наукова журналістика вимагає від автора тексту високої ерудиції, фаховості та обізнаності у тій сфері про яку пише і постійне поглиблення знань у цій галузі (це і додаткове навчання, спілкування у середовищі експертів, постійний моніторинг новин із цієї галузі і опрацювання спеціалізованої літератури).

У статті розглянуто особливості функціонування та основні завдання, які стоять перед науковою журналісткою сьогодні. Визначено основні проблеми цієї діяльності та можливості взаємодії «науковець – журналіст», подано завдання для науковців, які допоможуть наблизити українську науку до широкої аудиторії. Узагальнене знання про розвиток наукової журналістики має перспективу розвитку для обох галузей людської життєдіяльності – науки і журналістики. Цей симбіоз галузей є індикатором розвитку суспільства, тому вони мають розвиватися у рівнонаправленому напрямку взаємодії.

Висновки. Проблема розвитку наукової журналістики полягає у тому, що сьогодні для редакцій ЗМІ є розкішшю утримувати спеціалізованих журналістів, які б займалися окремо науковою, тим паче, однією чи двома галузями. Універсальний журналіст породжує проблему не фаховості висвітлення тем науки.

На круглому столі, організованому Британською радою у 2006 році менеджер проектів у галузі науки, екології та технології Британської ради в Україні Віктор Кириленко зазначив: «Наука в усьому світі повинна служити людям, допомагати їм у вирішенні їхніх життєвих проблем, проте ефективне використання можливостей сучасної науки й технологій для потреб людини стримується відсутністю належного інформування, порозуміння між наукою і суспільством у цілому. Посередниками між наукою і суспільством покликані бути ЗМІ» [3].

Наука має мати тісний зв'язок із суспільством, пояснювати та інформувати, виходити зі своїх науково-дослідних інститутів на ширші простори медійного середовища, де вирує реальне життя. Популяризація науки та її окремих галузей – це бонус, який отримує галузь за співпрацю із професійним науковим журналістом.

Список використаних джерел

1. Безнесюк, А. Наука стосується кожного [Електронний ресурс]: <http://detector.media/production/article/113140/2016-02-26-nauka-stosuetsya-kozhnogo/> — Назва з титул. Екрану.
2. Вишницька, А., Казанцева А. Функція наукової журналістики — підвищувати особисту безпеку [Електронний ресурс] [http://osvita.mediasapiens.ua/mediaprosvita/master clas](http://osvita.mediasapiens.ua/mediaprosvita/master_clas) — Назва з титул. Екрану.
3. Гаташ, В. Наукова журналістика: швидше немає, ніж є / Валентина Гаташ // *Дзеркало тижня*. 2006, 22 грудня. [Електронний ресурс]: [http://gazeta.dt.ua/SCIENCE/naukova zhurnalistika shvidshe nemaie, nizh e](http://gazeta.dt.ua/SCIENCE/naukova_zhurnalistika_shvidshe_nemaie_nizh_e) — Назва з титул. Екрану.
4. Дорош, М. Наукова журналістика проти «чурналізму» [Електронний ресурс]: [http://osvita.mediasapiens.ua/ethics/standards/naukova zhurnalistika proti churnalizmu/](http://osvita.mediasapiens.ua/ethics/standards/naukova_zhurnalistika_proti_churnalizmu/) — Назва з титул. Екрану.
5. Куцай, Я. Науковці та журналісти: як налагодити «зіпсований телефон» [Електронний ресурс]: [http://osvita.mediasapiens.ua/mediaprosvita/how to/naukovtsi ta zhurnalisti yak nalagoditi zipsovaniy telefon/](http://osvita.mediasapiens.ua/mediaprosvita/how_to/naukovtsi_ta_zhurnalisti_yak_nalagoditi_zipsovaniy_telefon/) — Назва з титул. Екрану.
6. Наукова журналістика: пояснювати складні речі просто [Електронний ресурс]: <http://medialab.online/video/naukova-zhurnalisty-ka-poyasnyuvaty-skladni-rechi-prosto/> — Назва з титул. Екрану.
7. Пархоменко, В. Наукова журналістика: чи важко писати просто про складне [Електронний ресурс]: [http://osvita.mediasapiens.ua/print/1411980811/naukova zhurnalistika_chi vazhko pisati prosto pro skl adne/](http://osvita.mediasapiens.ua/print/1411980811/naukova_zhurnalistika_chi_vazhko_pisati_prosto_pro_skladne/) — Назва з титул. Екрану.
8. Ревко, Н. Залізи Хокінгу в голову: як популяризують науку за кордоном? [Електронний ресурс]: [http://osvita.mediasapiens.ua/web/online_media/zalizti khokingu v golovu yak populyarizuyut nauku_ za_kordonom/](http://osvita.mediasapiens.ua/web/online_media/zalizti_khokingu_v_golovu_yak_populyarizuyut_nauku_za_kordonom/) — Назва з титул. Екрану.
9. Рігулсфорд, М. Наука – суспільство: від недовіри до діалогу [Електронний ресурс]: http://gazeta.dt.ua/SCIENCE/nauka_suspilstvo_vid_nedoviri_do_dialogu.html — Назва з титул. Екрану.
10. Усатенко, П. Учений змінює професію [Електронний ресурс] : <http://gazeta.dt.ua/science/ucheniy-zminyuje-profesiyu-populyarizaciya-nauki-sprava-ruk-samih-naukovciv-.html> — Назва з титул. Екрану.

References

1. Beznesiuk, A. Nauka stosuet'sia kozhnogo [Science touches each]. Retrieved from: <http://detector.media/production/article/113140/2016-02-26-nauka-stosuetsya-kozhnogo/> [in Ukrainian].
2. Vyshnyts'ka, Kazantseva, A. Funkcia naukovoї jurnalistyky [Scientific journalism – to improve personal security]. Retrieved from: [http://osvita.mediasapiens.ua/mediaprosvita/master clas/asya kazantseva funktsiya naukovoї zhurnalisti ki pidvischuvati osobistu bezpeku/](http://osvita.mediasapiens.ua/mediaprosvita/master_clas/asya_kazantseva_funktsiya_naukovoї_zhurnalisti_ki_pidvischuvati_osobistu_bezpeku/) [in Ukrainian].
3. Gatash, V. Naukova jurnalistyka: shvydshe nema, nig e [Scientific journalism: no faster than it]. Retrieved from: [http://gazeta.dt.ua/SCIENCE/naukova zhurnalistika shvidshe nemaie, nizh e](http://gazeta.dt.ua/SCIENCE/naukova_zhurnalistika_shvidshe_nemaie_nizh_e) [in Ukrainian].
4. Dorosh, M. Naukova jurnalistyka proty «churnalizmu» [Scientific journalism against «churnalizmu»]. Retrieved from: [http://osvita.mediasapiens.ua/ethics/standards/naukova zhurnalistika proti churnalizmu/](http://osvita.mediasapiens.ua/ethics/standards/naukova_zhurnalistika_proti_churnalizmu/) [in Ukrainian].
5. Kutsaj, Ya. Naukovtsi ta jurnalisty: yak nalagodyty «zipsovanyj telefon» [Scientists and journalists: how to establish «spoiled phone»]. Retrieved from: [http://osvita.mediasapiens.ua/mediaprosvita/how to/naukovtsi ta zhurnalisti yak nalagoditi zipsovaniy telefon/](http://osvita.mediasapiens.ua/mediaprosvita/how_to/naukovtsi_ta_zhurnalisti_yak_nalagoditi_zipsovaniy_telefon/) [in Ukrainian].
6. Naukova jurnalistyka: pojasnjuvaty skladni rechi prosto [Scientific journalism: to explain complex things simple]. Retrieved from : <http://medialab.online/video/naukova-zhurnalisty-ka-poyasnyuvaty-skladni-rechi-prosto/> [in Ukrainian].
7. Parhomenko, V. Naukova jurnalistyka: chy vagko pysaty prosto pro skladne [Scientific

journalism: Is it difficult to write simply about complicated]. Retrieved from : http://osvita.mediasapiens.ua/print/1411980811/naukova_zhurnalistika_chi_vazhko_pisati_pro_skladne/ [in Ukrainian].

8. Revko, N. Zalizty Hokingu v golovu: jak populiaryzuiut' nauku za kordonom? [Hawking climb to the head: how popularized science abroad?]. Retrieved from : http://osvita.mediasapiens.ua/web/online_media/zalizty_khokingu_v_golovu_yak_populyarizuyut_nauku_za_kordonom/ [in Ukrainian].

9. Rigulsford. M. Nauka – suspil'stvo: vid nedoviry do dialogu [Science – Society: from distrust to dialogue]. Retrieved from : http://gazeta.dt.ua/SCIENCE/nauka_suspilstvo_vid_nedoviri_do_dialogu.html [in Ukrainian].

10. Usatenko, P. Uchenyj zminiue profesiu [Scientists changing profession]. Retrieved from : <http://gazeta.dt.ua/science/ucheniy-zminyuye-profesiyu-populyarizaciya-nauki-sprava-ruk-samih-naukovciv-.html> [in Ukrainian].